

УДК: 1 (091)

**«VITA HEROICA» – «VITA MINIMA» :
ПОЛЯРНІ ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ МОДУСИ УКРАЇНЦІВ**

Постановка проблеми

Процес усвідомлення національних екзистенційних модусів ініціюється принаймні двома важливими факторами: внутрішніми потребами особистості і інтеграційними процесами соціального світу. Між останніми спостерігається прямопропорційна залежність. Потреби саморозуміння, самовизначення, самокерування зростають у відповідності з процесами глобалізації, стандартизації і уніфікації. Філософська рефлексія на означену ситуацію оформлюється в проблему ідентичності, різноманітні аспекти якої представлені в темах багатьох сучасних наукових конференцій. Питання про національні екзистенційні модуси є складовою в розв'язанні проблеми ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Українознавці, дослідники історії України [1] стверджують, що ідеали свободи, віри, індивідуалізму, гумору, оптимізму можна визначити народними. Перші три беруть витoki з віддаленого у часі і замалого у сьогоденні досвіду української державності. Саме вони підживлюють нашу спрямованість до самобутності, творчості, самостійності, обумовлюють природну талановитість українців. Ідеали гумору і оптимізму українців також глибоко закарбовані в історичному минулому. Гумор – це спроможність посміятися, і перш за все із самого себе, а відтак – і спосіб оцінки. Глузуючи, людина моделює значення ситуації, шукає, випробовує свої орієнтири. Найпевніше, через це і спостерігаємо етимологічну близькість слів «глузд» й «глузувати». Відтак, гумор видається веселим способом зорієнтуватися – така собі гармонія приємного з корисним, яка, до речі, стала фундаментальним принципом української «філософії серця».

В цілому, національний портрет українця у роботах дослідників української історії визначається наступними рисами: поетичне ставлення до природи

(М. Костомаров), автохтонна демократичність суспільного життя і шанобливе ставлення до жінки (В. Антонович), самостійність української культури (М. Хвильовий). Сучасні дослідники А. П. Вірковський і О. В. Вознюк наполягають на особливому духовному призначенні українського етносу, яке витікає з «граничності українського народу, що деякою мірою поєднував та поєднує Євразійський Схід та Захід, Європейський Південь та Північ як в геополітичному, так і в культурологічному відношенні» [2, с. 9].

Мета статті

До нашої увагу припав той факт, що доволі часто дослідники української історії і культури згадують про полярні модуси екзистенційного відношення українців до життя – «*vita heroica*» та «*vita minima*». Народна мудрість в приказках і прислів'ях визначає цю полярність як «або пан, або пропав». Сучасна письменниця і дослідниця О. С. Забужко [3], осмислюючи природу української ментальності як подвійно-парадоксальну, називає одну з можливих причин такої особливості – а саме – «перервність українських культурних традицій, яка виявляється в дисфункції історичної пам'яті, що є найважливішим моментом конструювання національної ідентичності». Із сумнівів у такому вислідку розпочинаються наші міркування. Ми вбачаємо існування не тільки історичних (перервність українських культурних традицій), а й ментальних (духовний розвиток) причин «поліхронності української дійсності і подвійно-парадоксальної природи української ментальності». Наша теза інша: полярні модуси екзистенційного відношення українців до життя пов'язані з потужним індивідуальним началом українського характеру. Набуваючи найяскравіших виявів в ситуаціях загострення неузгодженості відносин «індивідуальне-колективне», полярні модуси екзистенційного відношення до життя відбивають процеси самопізнання і духовного зростання нашого народу.

Виклад основного матеріалу

Передусім піддамо ретроспективному аналізу парадоксальні модуси екзистенційного відношення українців до життя, спираючись на відомості зі

старослов'янських міфів [4] і події української історії. Звернемося до старослов'янських міфічних образів і в них пошукаємо обґрунтування нашої тези.

Власне слов'янські міфологічні тексти не збереглися: релігійно-міфологічна цілісність прадавнього слов'янства була зруйнована в ході християнізації. Тож сьогодні ми маємо лише реконструкцію [5] основних елементів слов'янської міфології на базі вторинних джерел – письмових і усних, фольклорних та предметних. Останні ж свідчать, що наші пращури вибудовували свої світоглядні орієнтири за допомогою системи подвійних протиставлень, яка слугувала матрицею визначення просторових, часових, соціальних, ціннісних, економічних і інших характеристик. Так, дуалістичний принцип протиставлення сприятливого – несприятливого для колективу реалізований в міфологічних персонажах, наділених позитивними або негативними функціями – таких собі диспозиціях як, наприклад, щастя (з часткою) – нещастя (скорбота). Причому бажаною була пропозиція «з частиною», а її відсутність завжди виявлялась негативною.

Центральним протиставленням слов'янської міфології є диспозиція життя і смерті. Божество дарує життя, родючість, довголіття, але воно може приносити і смерть. Втіленнями хвороби і смерті були Нава, Марена. Власне Смерть у слов'ян – це фольклорний персонаж, як і інші міфологічні сутності: Мара, Замора, Муромець.

Протиставлення правий – лівий лежить в основі стародавнього міфологізованого права слов'ян. Право, правильний, правда, справедливість згодом були персоніфіковані в Правду на небі і Образу на землі. З опозицією правий – лівий співвідноситься протиставлення чоловічий – жіночий: на весіллях, під час похоронних ритуалів, а пізніше і в християнській церкві жінки завжди знаходилися зліва від чоловіків.

Опозиція верх – низ, втілена у Триглаві, в космічному плані трактується як протиставлення неба і землі, вершини і коріння світового дерева, різних царів, а в ритуалі вона реалізується розташуванням святині Перуна на заметі і

Велеса в низині. Просторову структуру по відношенню до сонця у космічному плані описують протиставлення південь – північ, схід – захід. У протиставленні суші і моря особливе значення має море – місце існування численних негативних, в основному жіночих персонажів: житло смерті, хвороб, куди їх посилають у замовах. Причому просторова структура має відповідники у часовій структурі: вперед – схід – ранок – весна; праворуч – південь – день – літо; назад – захід – вечір – осінь; ліворуч – південь – ніч зима [6].

Найбільш абстрактним і формалізованим виразом всієї серії протиставлень є парні і непарні елементи опису, зокрема, сприятливі парні і несприятливі непарні числа. Останні є нещасливими, бо без половини, дефектні, вони характеризують негативні поняття і персонажі, наприклад, число 13 – «лихо однооке».

Неважко помітити, що всі площини життя наших пращурів, їх світоглядні орієнтири визначалися за допомогою протилежних форматів. В такий спосіб відбувалося упорядкування світу подумки, його пізнання. Визначення крайнощів, пошук межових, граничних позицій засвідчує активний процес вибудовування світогляду, який, згідно із старослав'янським міфом про створення світу, фундується на Всесвітній Любові.

Маємо припустити, що за тим же принципом відбувалися й екзистенційні пошуки самовизначення наших пращурів. Легендарні історії сповнені прикладів протирічної поведінки старослов'янських богів. В міфічній історії «Велес йде на Азов-гору» йдеться про боротьбу між небесним Дієм і земним Велесом, якій поклало початок *геройське заступництво* Велеса за людей. Зруйнувавши небесний палац Дія, Велес отримує покарання від долі і скоряється їй. Цікавим є той факт, що і інші історії відкривають доволі протирічний образ Велеса. В ньому дивовижним чином поєднуються гарячкуватість і мудрість обізнаного, войовнича вдача і покірність перед долею. За переказами саме Велес відкрив людям господарчі знання, навчив людей віри і житейської мудрості, грамоті і зоряній мудрості, дав перший календар, розділив людей на стани, дав перші закони. Але разом з тим, вимагаючи

законослухняності від людей, він сам і його сподвижники частенько бешкетували, за що не раз були покарані.

Поведінка інших міфічних персонажів є теж доволі протирічною. Так Святогор, народжений Родом, пізнав від богині Макоші пророцтва, що йому призначено одружитися з чудовиськом, яке живе за кордоном. Подорожуючи, він зустрічає на руїнах міського замку знелюдненого острова Змію – свою наречену. Вдаряє її чарівним мечем і Змія перетворюється на прекрасну царицю Плівку, на якій після перебігу подій все ж таки одружується Святогор. В поведінці Святогора і Велеса простежуються протирічні ціннісні орієнтири – геройство і покора. Але маємо вирізнити головне: в перебігу ціннісних коливань постає одвічна боротьба добра і зла, вічний рух старослов'янського світу, в якому перемагають Любов і Рід. Такими є любов Азовушки до Велеса і Плівки до Святогора та родинні цінності наших пращурів.

Зважимо на те, що в ті часи принцип Роду, будучи наріжним, узгоджував і врівноважував критичні коливання між екзистенційними модусами. Сила Роду полягає в його укоріненості в часі. Представник Роду пов'язує собою минуле (через поштивне вшанування пращурів, глибоку їм вдячність і відчуття свого коріння) та майбутнє (через турботливе виховання, передачу досвіду й цінностей своїм нащадкам). В системі Роду і пращури, і батьки, і діти мали *своє важливе місце*, кожен власним життям тримав систему Роду. До речі, в «Книзі буття українського народу» (доробок Кирило-Мефодієвського товариства) знаходимо згадку, що до прийняття християнської віри слов'янський народ не мав «ані царів, ані панів, і всі були рівні». Слов'янський Рід виявлявся тією системою, яка *гармонійно* виважувала і ефективно спрямовувала індивідуальні і колективні тенденції у такий спосіб, що перші складали собою зміст других, а ті, в свою чергу, оформлювали перші. Історично складалося так, що наші діди-прадіди поклалися на себе, відчуваючи відповідальність і здатність сперечатися з долею, впорядковувати справи власними зусиллями. Два фундаментальних принципи – Рід і Всесвітня Любов регламентували, врегульовували, стабілізували стосунки «людина-

людина», «людина-спільнота», «людина-світ», тобто відносини між індивідуальним і колективним на різних рівнях.

Історичною подією, яка вплинула на старослов'янську гармонію індивідуального-колективного, стало введення християнства. Останнє, зруйнувавши старослов'янську систему світобачення і увібравши в себе її уламки, вкрай індивідуалізувало світоглядні орієнтири наших пращів, окресливши їх стосунками людина – Бог. Втрата принципу Роду, як провідного орієнтиру життя, і моральність заради власного спасіння, як смислове навантаження християнської етики, стали вирішальними серед умов, що посприяли розквіту індивідуалістичних тенденцій. В системі Роду індивідуальне виплескувалося у формах традиції: прагнення людини до активного втручання в природні процеси, а значить і наявна віра у власні сили втамовувалися славленнями, проговоренням бажаної ситуації, замовляннями. В такий спосіб духовне спілкування людини старослов'янської традиції мало природно-світовий вимір. Християнство ж сповнювало духовними стосунками з Богом внутрішньо-особистісний простір людини.

Принагідно простежимо еволюцію філософських ідей з часів Київської Русі на предмет їх індивідуалістичних-колективістських характеристик.

Цікавим є той факт, що архаїчна риса старослов'янського світогляду – Всесвітня Любов ще за часи Київської Русі знайшла принаймні дві дуже несхожих одна на одну варіації реалізації: любов – милосердя і любов – відповідальність. Принцип милосердя як принцип моралі людського життя народжується натхненою християнською проповіддю і матеріалізується в суспільному житті в милостиню. Милостиня в розумінні мислителів того часу – це умова впорядкування суспільних відносин, які вибудовує людяність на розгорнутих почуттях серця. Зовсім інший бік Любові відкривається через відповідальність. Серапіон Володимирський обґрунтовує любов як відповідальність за свої дії: Божа кара спадає на людей, якщо вони не тримають відповідь за справи свої.

Осмислення любові як любові - милосердя й любові - відповідальності простежуємо в українській філософській думці і в XV-XVI століттях. В релігійному полі, на шляху чернецтва любов-милосердя сягає аскетизму – непохитності між Добром і Злом. А любов - відповідальність рухає невгамовну думку до самопізнання (хоча і в містичному осяянні) й до самореалізації людини у світі. Відмітимо, що аскетизм і самореалізація є концептами, пов'язаними із особистісним зростанням. Ідеї соціального спрямування цього часу сповнені духу незалежності, що, в певній мірі, відбиває ходу індивідуалістичних тенденцій: ідея соборності С. І. Зизанія (бл.1550-1600pp.), яку він пропагує як опір соціальному гнобленню, і участь широкого загалу у церковних справах; ідея відокремлення держави від церкви і концепція природного права (від народження людина вільна) Павла Русина (1470-1517pp.).

Оминаючи питання європейського індивідуалізму, зазначимо тільки, що в європейській варіації Бога було обрано засобом пізнання світу, а в українській – він є обрієм для людини, що перебуває на межі можливості (Бог) і дійсності (оточуючий світ). Друга пропозиція вигідно вирізняється свободою вибору, гуманністю, самодостатністю диспозицій ціннісних модусів. Такими є роздуми Клірика Острозького (XV-XVIст.) про людину внутрішню і людину зовнішню та ідея самовдосконалення через добрі справи й людяність людського серця у Павла Русина і Станіслава Оріховського-Роксолана (1513-1566pp.), ідея про сродну працю Г. Сковороди (1722–1794pp.).

Немає сумніву в тому, що немаловажну роль в збереженні й укріпленні індивідуалістичних тенденцій в соціальному житті наших пращурів зіграв замалий досвід державних традицій. Після занепаду Київської Русі рідна земля і християнська віра стали найвищими суспільними цінностями наших прадідів. Герої гоголівської повісті «Тарас Бульба», славні козаки в лиху хвилину бою так і вигукували: «За землю, за Бога!». До речі, сільськогосподарська зайнятість наших пращурів теж зіграла вельми важливу роль у зміцненні індивідуалістичних тенденцій: недостатній досвід державного будівництва

сповнювався ідеалами цілісності *невеликих колективів* [7] (невеликими були і сільські громади, і ремісницькі та торгівельні спілки в містах). Тож, досвід соціальних взаємодій українців напрацьовувався *переважно на тлі родинного кола і малих спільнот*.

На нашу думку, відмова від «старослов'янського гатунку» стосунків індивідуальне-колективне, внаслідок усунення принципу Роду; акцентуація внутрішньо-особистісного простору людини християнськими цінностями; недостатній досвід державного будівництва і ідеали цілісності невеличких колективів стали основними причинами зміцнення індивідуалізму і виокремлення його як риси національного характеру. Означені екзистенційні модуси обґрунтовують різноманітні, аж до парадоксальності, феномени: козаччина і кріпацтво, героїка визвольної боротьби у роки Вітчизняної війни 1941-1945 рр. і затятий егоїзм пересічного мешканця сьогоденного великого українського міста. Дослідники обґрунтовують їх протирічними екзистенційними модусами відношення до життя – «*vita heroica*» та «*vita minima*».

Звернімо увагу на те, що кожен зі згаданих історичних моментів має місце в критично неврегульованій чи катастрофічно загостреній суспільній ситуації. Вважаємо, що цим зауваженням парадоксальність модусів «*vita heroica*» та «*vita minima*» може бути знятою: героїзм від безвиході і безвихідь героя є взаємообумовленими. Для прикладу наведемо твір, до якого немало зусиль доклали Т. Шевченко і М. Костомаров – «Книгу буття українського народу», програмний документ Кирило-Мефодієвського товариства, яке склалося в середині XIX століття і метою своєї діяльності мало утвердження національно-державної незалежності України з демократичним ладом у конфедеративній спілці з іншими незалежними слов'янськими державами. У «Книзі...» Україна змальована в піднесенорелігійних, апокаліптичних тонах. Боротьба українців за свободу зображується як найважливіша подія світової історії, як вселенська боротьба Добра і Зла, результат якої є доленосним для цілого світу. Україна постає домінуючим суб'єктом світової історії, а її народ

таким, що взяв на себе священну місію звільнити країни від політичного рабства і заснувати новий світовий порядок на принципах християнства, демократизму та політичної толерантності. Зважимо, що фактично існуючий у той час кріпацький порядок демонструє «vita minima», а духовні прагнення спрямовані до протилежного екзистенційного модусу – «vita heroica». Перший модус породжує другий, що з'являється як надія, невщешна мрія, лінія обрїю в скрутні часи.

Обидва модуси хоча і є протилежними, але одностайно свідчать про розбалансовану соціальну організацію. Згадаємо відомий образ Козака Мамає, який був визнаний символом свободи і долі українського народу в XVI-XX століттях. Його – народного героя, козака-воїна, зображували не в запеклій сутичці з ворогом, а в мить перепочинку, спокійним і замріяним. Утім, саме в цій заглибленості і печалі відкривається трагедія: «...вже чимало років він не розлучається зі своєю шаблею, боронячи батьківський край від заклятих ворогів. Коли ж випаде вільна хвилина, він сідає під дубом, кладе осторонь зброю і одній лише бандурі, «подрузі вірній», довіряє свої тужливі думи». В трагічному образі Козака Мамає «vita minima» і «vita heroica» зливаються в єдине: подвиг героя сполучений із загрозою його життю.

Висновки.

Зрозуміло, що в умовах деструктивних суспільних відносин індивідуальні тенденції отримують фору для розвитку. А як на соціальних важелях переважить індивідуалізм, то разом із самобутністю й творчою наснагою невідвортно нагадає про себе егоїзм. Останній, за визначенням, постане на заваді розумним колективним тенденціям і суспільному будівництву. Здається, саме цей момент відіграє ключову роль в нашому сьогоденні. Будучи психологічно нестабільною характеристикою, індивідуалізм потребує самореалізації, тобто він має виявитися, матеріалізуватися. З цього джерела точиться творча наснага і талановитість, геройство, як перевершення людського ества, але, разом з тим, явиться замкненість у власному внутрішньому світі, самовилучення, і випробування себе найгіршим. Відтак, протирічні модуси

«*vita minima*» і «*vita heroica*» демонструють процес «вимірювання» духу, випробування своїх можливостей, а отже – шлях самопізнання українського народу.

Зважимо також, що цей шлях є небезпечним не тільки наслідками граничних станів, а і метаморфозами самого індивідуалізму. Перебільшення його значущості, зайва акцентуація цієї риси становить загрозу. За таких умов індивідуалізм має всі шанси трансформуватися в *егоїзм*. До речі, цей варіант розвитку подій мав місце в історії європейського Відродження: творці Ранняго Ренесансу передрікали переростання оспіваного індивідуалізму в *егоїзм*. Вже через 100 років їх побоювання стали історичним фактом.

Сучасні формати («замкнуте коло») нашого життя певною мірою позначені трансформацією «українського» індивідуалізму в *егоїзм*. Інтереси приватного власника великого капіталу стали на заваді існуванню української економіки, впровадженню державного будівництва. Руйнація організму села, зростаюча кількість населення міст, зменшення української родини довели до критичного мінімуму чисельність спільноти, в якій людина проживає своє життя. Внаслідок чого інтерес пересічного українця замикається на благополуччі ще меншої кількості людей – чоловіка чи жінки і однієї, або, у кращому випадку, двох дітей. Неважко помітити *егоїстичні* мотиви людських стосунків і в буденному житті, що засвідчує наявність *егоїстичних* ідеалів в свідомості пересічного українця. Перелічене є ознаками трансформації індивідуалізму в *егоїзм*. Останній здатний породити лише соціальні катаклізми.

Підсумовуючи, зазначимо: психологічна нестабільність індивідуалізму обумовлює строкатий, небезпечний в своїх крайніх проявах шлях самопізнання, духовного розвитку нашого народу. Разом з цим, реальна загроза полягає в трансформації індивідуалізму в *егоїзм* і укоріненні цінностей останнього в свідомості пересічного українця. Зазначеному маємо протиставити: розвиток емпатії у наших дітей, виховання почуття любові до рідного краю, глибокої шани свого дохристиянського коріння, активну громадянську позицію,

зміцнення громадських ініціатив в українському соціальному просторі, правове регулювання ролі приватного капіталу в українській економіці і державному будівництві. Вищезазначене дозволить повернути належні умови для розвитку колективних тенденцій, позбавитися антагонізму, стабілізувати і гармонізувати стосунки «індивідуальне - колективне».

Джерела та література:

1. Кульчицький О. Риси характерології українського народу: Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Перевидання в Україні / О. Кульчицький – Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1995. – Т. 2. – С. 708–718.
2. Вірковський А. П. Вознюк О. В. Про особливу духовну роль українського етносу / А. П. Вірковський, О. В. Вознюк // Актуальні моделі освіти та здоров'я: шляхи духовного розвитку людини і суспільства: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції: – КПІ. – Київ, 2005. – С. 8–10.
3. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст: Франківський період / О. С. Забужко. – Київ: Наукова думка, 1992. – 119 с.
4. Древние славянские мифы и легенды / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://svitk.ru/004_book_book/8b/1923_drevnie_mifi_i_legendi.php
5. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія / М. І. Костомаров – Київ.: Абрис, 1994. – 265 с.
6. Шкепу М. А. Время и пространство «Логоса» в древнеславянском мирозерцании и современный иррационализм / М. А. Шкепу // Греко-славянское духовное единство. – Донецк, 1993. – 278 с.
7. Липинський В. К. Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського монархізму: Листи 1919-1920 рр. // Українська суспільно-політична думка в ХХ ст.: Документи і матеріали. – Мюнхен: Сучасність, 1983. – Т. 1. – С. 483–506.

REFERENCES (TRANSLATEO & TRANSLITERATED):

1. Kulchitskyi O. Rysy kharakterologii ukrainskogo narodu: Entsyklopediia ukrainoznavstva. Zagalna chastyna. Perevydannia v Ukraine / O. Kulchitskyi – Kyiv: Instytut ukrainskoi arheografii ta dzhereloznavstva im. M .S. Grushevskogo NAN Ukrainy, 1995. – T. 2. – S. 708 –718.
2. Virkovskii A. P. Vozniuk O. V. Pro osoblyvu duhovnu rol ukrainskogo etnosu / A. P. Virkovskii, O. B. Vozniuk // Aktualni modeli osvity ta zdorovia: shliahy duhovnogo rozvytku liudyny i suspilstva: tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii: – KPI. – – Kyiv, 2005. – S. 8–10.
3. Zabuzhko O. S. Filosofiia ukrainskoi idei ta ievropeiskii kontekst: Frankivskyi period / O. S. Zabuzhko – Kyiv: Naukova dumka, 1992. – 119 s.
4. Drevniie slavianskiie mify i liegiendy / [Elektronnyi resyrs]. – Riezhim dostupu: http://svitk.ru/004_book_book/8b/1923_drevnie_mifi_i_legendi.php
5. Kostomarov M. I. Slovianskaia mifologiia / Kostomarov M. I. – Kyiv: Abrys. 1994. – 265 s.
6. Shkiepu M. A. Vriemia i prostranstvo «Logosa» v drevnieslavianskom mirosoziertsanii i sovremennyi irratsionalizm / M. A. Shkiepu / Grekoslavianskoie dukhovnoie yedinstvo. – Donietsk, 1993 – 278 s.
7. Lypynskii V. K. Lysty do brativ-khliborobiv pro ideiu i organizatsiiu ukrainskogo monarkhizmu: Lysty 1919-1920rr. // Ukrainska suspilno-politychna dumka v XX st.: Dokumenty i materially. – Miunkhen: Siuchasnist, 1983. – T.1. – S. 483–506.

Bondarevych I. M. «Vita heroica» and «vita minima»: – is a paradoxical exzistential relation to life of Ukrainians.

The nature of paradoxical manifestations of the Ukrainian national character – «vita heroica» and «vita minima» are analyzed in the article. The paradoxical exzistential relations to life were born by individualizm of Ukrainians in situation of social antagonizms. «Vita heroica» and «vita minima» witness selfcognition and spiritual growth of our people. Our ancestors had two fundamental principles – Kin and World Love, which harmonized social relations. Christianity has had influence

on slavic social harmony. Men's spiritual contact in the past had natural-world character. Christian men's spiritual contact with God filled up a personal space. Also, little experience of State system and ideals of integrity of small collectives were historical reasons of development of Ukrainian individualism. Individualism isn't stable psychological feature, but developed collective relations promote revealing it's best qualities.

Key words: integrity of small collectives, individualism, variations of the ekzistential relation to life – «vita heroica» and «vita minima», little experience of State system, ideals of integrity of small collectives.

Бондаревич І. М. «Vita heroica» – «vita minima»: полярні екзистенційні модуси українців.

Полярні модуси екзистенційного відношення українців до життя «vita heroica» – «vita minima» мають своїм джерелом потужне індивідуальне начало українського характеру. Набуваючи найяскравіших виявів в ситуаціях загострення неузгодженості відносин «індивідуальне-колективне», вони відбивають процеси самопізнання і духовного зростання нашого народу.

Наші пращури всі площини свого життя маркували за допомогою протилежних форматів. Але вони мали два фундаментальних принципи – Роду і Всесвітньої Любові, які виважували, спрямовували індивідуальні і колективні тенденції так, що перші складали собою зміст других, а ті, в свою чергу, оформлювали перші. Це стабілізувало стосунки «людина - людина», «людина - спільнота», «людина - світ». На старослов'янську гармонію індивідуального-колективного вплинуло християнство: якщо духовне спілкування людини старослов'янської традиції мало природно-світовий вимір, то християнство духовними стосунками з Богом сповнювало переважно внутрішньо - особистісний простір людини.

Ще двома важливими історичними причинами зміцнення індивідуалізму українців стали: замалий досвід державних традицій та ідеали цілісності невеличких колективів. Психологічна нестабільність індивідуалізму

обумовлює строкатий, небезпечний в своїх крайніх проявах (егоїзм) шлях самопізнання і духовного розвитку. Такі заходи як розвиток емпатії у наших дітей, виховання почуття любові до рідного краю і глибокої шани свого дохристиянського коріння, активна громадянська позиція, зміцнення громадських ініціатив в українському соціальному просторі, правове регулювання ролі приватного капіталу в українській економіці і державному будівництві здатні створити належні умови для розвитку колективних тенденцій, що стабілізує стосунки «індивідуальне - колективне».

Ключові слова: індивідуалізм, модуси екзистенційного відношення до життя – «vita heroica» та «vita minima», цілісність невеликих колективів.

Бондаревич И. Н. «Vita heroica» – «vita minima»: полярные экзистенциальные модусы украинцев.

Полярные экзистенциальные модусы «vita heroica» – «vita minima» берут свои истоки в индивидуальном начале украинского народа, наиболее ярко проявляются в ситуации антагонизма отношений «индивидуальное - коллективное», отражают процессы самопознания и духовного роста нашего народа.

Наши предки все сферы своей жизни определяли с помощью противоположных форматов. Но у них было два фундаментальных принципа: Род и Всемирная Любовь, которые уравнивали и направляли индивидуальные и коллективные тенденции так, что первые составляли содержание вторых, а те – оформляли первые. Это стабилизировало отношения «человек - человек», «человек - община», «человек - природа». На старославянскую гармонию «индивидуального - коллективного» оказало влияние христианство: если духовное общение человека старославянской традиции носило природно - мировой характер, то христианство духовными отношениями с Богом наполняло преимущественно внутрличностное пространство человека.

Ещё двумя важными историческими причинами возвращения индивидуализма украинцев стали: небольшой опыт государственности и идеалы целостности малых коллективов. Психологическая нестабильность индивидуализма обуславливает непредсказуемый и небезопасный в своих крайних проявлениях (эгоизм) путь самопознания и духовного развития. Развитие эмпатии у наших детей, воспитание их в любви к родному краю и глубоком уважении к своим дохристианским истокам, активная гражданская позиция и укрепление гражданских инициатив в украинском социальном пространстве, правовое регулирование роли частного капитала в украинской экономике и в государственном строительстве способны создать необходимые условия для развития коллективных тенденций, что стабилизирует отношения «индивидуальное - коллективное».

Ключевые слова: целостность небольших коллективов, индивидуализм, модусы экзистенционального отношения к жизни – «vita heroica» и «vita minima».